

QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHNING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILIGA DOIR

Saburov Jumanazar Saliyevich

Toshkent Gumanitar fanlar universiteti
tadqiqotchisi

Annotatsiya

Maqolada mamlakatimiz hududlarida oziq ovqat xavfsizligi va uni doimiy ta’minoti, jumladan, qishloq xo‘jaligining asosiy tarmoqlaridan bo‘lgan o‘simlik mahsulotlari va uzumchilikni rivojlantirish, ularning rivojlanish jarayonlari ustida statistik kuzatuvlar o‘tkazish va iqtisodiy-statistik tahlilni amalga oshirish, dehqon xo‘jaligi tarmog‘ida o‘simlikchilik borasidagi asosiy muammolar va larni bartaraf etish bo‘yicha yechimlar bayon etilgan.

Kalitli so‘zlar: yalpi hududiy mahsulot, qishloq xo‘jaligi mahsuloti, dehqon xo‘jaligi, chorvachilik, tarkibiy o‘zgarishlar, investitsiya, hudud iqtisodiyoti, diversifikatsiya, agrar islohotlar.

Аннотация

В статье продовольственная безопасность и ее бесперебойное обеспечение в регионах нашей страны, в том числе развитие плодоовощной продукции и виноградарства, являющихся основными отраслями сельского хозяйства, статистические наблюдения и экономико-статистический анализ процессов их развития, основные описаны аспекты плодоовощного производства в области проблем сельского хозяйства и пути их преодоления.

Ключевые слова: валовой региональный продукт, продукция сельского хозяйства, фермерство, животноводство, структурные изменения, инвестиции, региональная экономика, диверсификация, аграрные реформы.

Abstract

In this article, food security and its uninterrupted provision in the regions of our country, including the development of fruit and vegetable products and viticulture, which are the main sectors of agriculture, statistical observations and economic and statistical analysis of their development processes, the main aspects of fruit and vegetable production in the field of agricultural problems are described. and ways to overcome them.

Keywords: gross regional product, agricultural products, farming, animal husbandry, structural changes, investment, regional economy, diversification, agrarian reforms.

KIRISH

Hozirgi kunda yurtimizda qishloq xo‘jaligi tarmog‘ida chuqur iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish bo‘yicha bir qator muhim sanalgan huquqiy, tashkiliy va iqtisodiy chora-tadbirlar bosqichma-bosqich amalga oshirib kelinmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasida[1] ham agrar sohada tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va diversifikatsiyalashni qo‘llab-quvvatlash masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Fermer xo‘jaligi faoliyatini yuritish va uni olib borish to‘g‘risidagi me‘yoriy-huquqiy hujjatlarga O‘zbekiston Respublikasining “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida”gi Qonuni va boshqa qonunosti hujjatlaridan iboratdir.

Yurtimizda o‘simlikchilikni rivojlanishi aholi talabini qondirish bilan birga, ushbu tarmoqning eksport tarkibidagi ulushining ham ortib borishiga zamin yaratib, oxirgi vaqtlarda ushbu faoliyatga moslashgan dehqon xo‘jaligi faoliyatini yanada rivojlantirish va ularni faoliyatiga yetarli darajada e‘tibor qaratish va rag‘batlantirish hukumatimiz diqqat markazidagi masalalardan biri bo‘lib kelmoqda. Ushbu fikrlarimizning amaliy namunasi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi farmonida “agrar sohani ilmiy asosda intensiv taraqqiy ettirish, joylarda tuproq unumdorligini oshirish va yuqori hosildorlik darajasini ta‘minlash, ilm-fan va innovatsion taraqqiyotga asoslangan agroxizmat turlarini ko‘paytirish va sifatini yanada oshirish, ular faoliyatini takomillashtirish, agrosanoat tarmoqlarida faoliyat yuritayotgan firmalarning realizatsiya hajmini 1,5 barobarga oshirish, agrologistik markazlarni rivojlantirish, zamonaviy laboratoriyalar sonini ko‘paytirish, urug‘chilik va ko‘chat yetishtirish bo‘yicha milliy dasturni amalga oshirish, xalqaro qishloq xo‘jaligi universitetini tashkil etish, sohada ilm-fan va amaliyot integratsiyasini chuqurlashtirish”[2] kabi vazifalar belgilab berilgan.

Pandemiya va kutilmagan noqulay iqtisodiy sharoitlarda aholi talabini yetarli darajada qondirish imkoniyatini kengaytirish borasida sohada yana ko‘plab ilmiy izlanishlar olib borilishi zaruriyati ushbu sohaning iqtisodiy-ijtimoiy jihatdan dolzarb ahamiyatga ega ekanligini anglatadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Qishloq xo‘jalik mahsulotlarini yetishtirish, sotish bozorlarini rivojlantirish muammolari MDH mamlakatlari olimlaridan I.A.Baranov, M.A.Solomaxin, N.A.Popov, L.V.Agarkova, A.V.Afanasyeva, N.I.Grekov va boshqalar tomonidan ilmiy tadqiq etilgan. Qishloq xo‘jaligini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va rentabelligini oshirishning nazariy-uslubiy masalalari, fermer xo‘jaliklari faoliyatlarini o‘rganish masalalari xorijlik olimlardan S. Shiona, S.S.Shenoy, L.Chjou, L.Sfu, S.Fan, J.M.Shurbaxlar tomonidan tadqiq qilingan.

Yurtimiz iqtisodchi olimlaridan B.Utanov o‘zining “Ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklari faoliyatini samaradorligini ifodalovchi integral ko‘rsatkichlar” [23] mavzusidagi ilmiy maqolasida respublikamizda ko‘p ukladli fermer xo‘jaliklari faoliyatini ifodalovchi va ularning iqtisodiy aniqlash va integral ko‘rsatkichlar tizimi ilmiy asoslangan holda bayon etilgan.

Kuchli raqobat va iqtisodiy shaffoflik ta‘minlangan hozirgi kunda turli mulkchilik va xo‘jalik yuritish shakllari faoliyatiga baho yakuniy rentabellik darajasi bilan belgilanadi. Shu sababli, ushbu iqtisodiy kategoriyalarning o‘xshash va farqli tomonlari va ularning faoliyatning moliyaviy samaradorligini baholashdagi rolini aniqlab olish zarur.

Strategik rejalashtirishning agrooziq-ovqat kompleksiga va bevosita qishloq xo‘jaligiga nisbatan nazariy, uslubiy va amaliy jihatlarni O‘.P.Umrzoqov[24]ning

ilmiy izlanishlaridan ko‘rishimiz mumkin bo‘ladi. Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish muammolari bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar mavjudligiga qaramay, mahsulotlar turlari bo‘yicha strategik rejalashtirish tizimini tashkil etish, uning nazariy, uslubiy va axborot-tahliliy ta‘minotini ishlab chiqish, mintaqaviy darajada rejalashtirish va hisob-kitoblarni takomillashtirish usullari o‘zgaruvchan operatsion muhitda qo‘shimcha ishlab chiqish va yangilashni talab qiladi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot ishining obyekti bo‘lib, respublikamiz hududlarida va xususan, Toshkent viloyatida o‘simlik mahsulotlari yetishtirish faoliyati bilan shug‘ullanuvchi dehqon va fermer xo‘jaliklari tanlangan.

Tadqiqotni o‘tkazishdan maqsad, yurtimizda o‘simlik mahsulotlari yetishtirish, ularda sodir bo‘layotgan iqtisodiy o‘zgarishlar va tendensiyalarning asosiy jihatlarini statistik usullar yordamida chuqur tahlillar o‘tkazish, uning makroiqtisodiy darajada ta‘sirini statistik baholash hamda kelgusi davrlarga asosiy yo‘nalishlarini belgilab olish uchun zaruriy bo‘lgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mamlakatimizda qishloq xo‘jaligi tarmog‘i va uning sohalarini rivojlantirishga va rentabelligini oshirishga alohida e‘tibor berib kelinmoqda. Bu borada bir qator qonunlar, Prezident Farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari va boshqa sohani rivojlantirishga oid me‘yoriy –huquqiy hujjatlar qabul qilinib, tadbirkorlik sohasini rivojlantirishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatib kelmoqda [16,20].

Yurtimizda qishloq xo‘jaligi tarmog‘ida ko‘p-ukladli fermer xo‘jaliklari faoliyatini takmillashtirishdan eng asosiy maqsad sohada ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar hajmini oshirish bilan bir qatorda ko‘p tarmoqli iqtisodiy rivojlanish sharoitida mavjud iqtisodiy va tabiiy resurslar bo‘lgan ishlab chiqarish vositalari, yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish orqali narx vositasida raqobatlashishni ko‘zlagan holda, mahsulot tannarxini kamaytirish va sof foyda miqdorini ko‘tarish bilan qishloq xo‘jaligi tarmog‘ida faoliyat yuritayotgan subyektlar faoliyatining rentabellik ko‘rsatkichlarini oshirish hisoblanadi.

Samaradorlik ko‘rsatkichi esa murakkab iqtisodiy kategoriya hisoblanadi va u turli iqtisodiy qonuniyatlar va turli faktorlar natijasida ishlab chiqarish faoliyatining asosini anglatuvchi pirovard natijalarda o‘z ifodasini topadi.

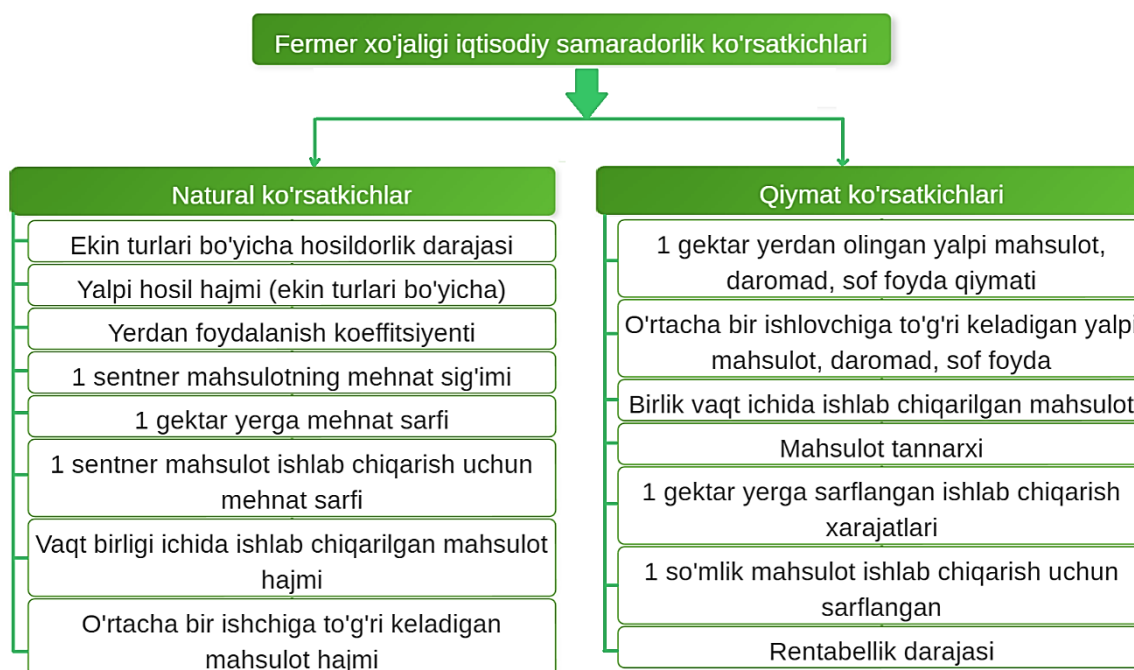
Barcha korxonalarda kuzatilgani kabi, o‘simlik mahsulotlari yetishtirishga ixtisoslashgan qishloq xo‘jaligi subyektlarining ishlab chiqarish samaradorligi ko‘rsatkichlari ham natura va qiymat ko‘rinishida bo‘lib, iqtisodiy samaradorlikning natura ko‘rsatkichlari orqali ushbu subyektlarning iqtisodiy samaradorligiga va ishlab chiqarish jarayonining samarali tashkil qilinganligiga to‘liq baho berib bo‘lmaydi. Shu sababli, o‘simlik mahsulotlari yetishtirishga ixtisoslashgan dehqon-fermer xo‘jaliklarida ishlab chiqarish samaradorligini baholash tizimida iqtisodiy va natura ko‘rsatkichlarni quyidagicha turkumlashtirish maqsadga muvofiq (rasm).

Ushbu tarmoqda faoliyat olib boruvchi iqtisodiy subyektlar barcha turdagi qishloq xo‘jalik mahsulotlari yetishtirish bilan shug‘ullanadi. Ammo, uslubiy xatolikni keltirib

chiqarishini oldini olish maqsadida, turli xil mahsulotlarni natura ko'rsatkichda hisoblangan yalpi hosil bilan solishtirib bo'lmaydi.

Turli xildagi tayyor mahsulotlarning ishlab chiqarish jarayoniga umumiy baho berish, shuningdek, har bir turdagi mahsulot yetishtirish uchun qilingan sarf-xarajatni salbiy va ijobiy natija berishini baholash iqtisodiy samaradorlikning qiymat ko'rsatkichlari orqali amalga oshiriladi.

Nazariy-uslubiy jihatdan alohida qishloq xo'jaligi faoliyati subyektlari uchun rentabelligini, pirovardida ishlab chiqarish rentabelligini mikroiqtisodiy darajada aniqlash tegishli iqtisodiy-ishlab chiqarish ko'rsatkichlari ishtirokida quyidagi ketma-ketlik asosida amalga oshirish mumkin, ya'ni, o'simlik mahsulotlari yetishtirishga ixtisoslashgan iqtisodiy subyektlarda bir ishlab chiqarish yilida yetishtirilgan tayyor mahsulot hajmini Q va narxini (o'zgarmas) R deb belgilab olsak, ularning ko'paytmasi fermer xo'jaligining yalpi mahsulot qiymati (TR)ni ifoda etadi va uning formulasi $TR = R \times Q$ ko'rinishga ega bo'ladi.

1-rasm. O'simlik mahsulotlari yetishtirishga ixtisoslashgan fermer xo'jaliklarining iqtisodiy samaradorligini baholovchi ko'rsatkichlar tizimi¹

Fermer xo'jaligining yalpi daromadi (YAD)ni yalpi mahsulot qiymati (TR)dan ishlab chiqarish jarayonida o'z qiymatini ekspluatatsiya muddatlaridan kelib chiqqan holda olingan mahsulotga o'tkazgan asosiy ishlab chiqarish vositalari (amortizatsiya) va moddiy aylanma vosita (mineral o'g'it, yoqilg'i-moylash materiallari, urug'lik va sh.k.) larning jami qiymati (S)ni ayirib topiladi va u quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi, ya'ni:

$$YAD = TR - S \quad (1)$$

¹ Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Ma'lumki, yalpi daromadning tarkibiy elementlarini ish haqi fondi (IHF) va sof foyda (KF) tashkil qiladi. Shunday ekan, fermer xo'jaligining sof foydasi yalpi daromad (YAD)dan ish haqi fondini (IHF)ni chegirish orqali topiladi va uni hisoblash $KF = YAD - IHF$ formulasi orqali amalga oshiriladi.

Ushbu sohada yetishtirilgan mahsulotga jami sarflangan asosiy, shuningdek, moddiy aylanma vositalar qiymati va ish haqi fondining yig'indisi umum-ishlab chiqarish xarajatlari (ICHX), ushbu xarajatni yetishtirilgan mahsulotga bo'lib tannarx (T)ni ifodalaydi. Uslubiy jihatdan o'simlikchilikka ixtisoslashgan fermer xo'jaligining sof foydasini quyidagi $KF = TR - C - IHF$ formula bilan hisoblash mumkin.

Agar tovar narxi (R) tannarx (T)dan katta bo'lsa ($R > T$), xo'jalik sof foyda oladi va ma'lum darajada rentabellikka ega bo'ladi. $R = T$ holatda esa xo'jalik foyda ham olmaydi, zarar ham ko'rmaydi, ya'ni u zararsiz ishlaydi va foydaga ham erishmaydi. Agar $P < T$ bo'lsa, xo'jalik zarar bilan ishlab, foydalilik (zararlilik) darajasi manfiy bo'ladi.

Rentabellik darajasi (RD)ni quyidagi ikki usul bilan hisoblash mumkin:

- $RD = (TR : ICHX) \times 100$, ya'ni olingan sof foyda (TR)ni jami ishlab chiqarish xarajatlari (ICHX)ga bo'lish;

- $RD = R : T$, ya'ni alohida mahsulot turi bo'yicha mahsulot narxi (R)ni tannarx (T)ga bo'lish formulasi bilan hisoblash mumkin.

O'simlik yetishtirishga ixtisoslashgan qishloq xo'jaligi tarmog'idagi subyektlarning ma'lum davrda erishgan daromadi (tushumlari) jami sotilgan mahsulotlar va ko'rsatilgan xizmatlarni ularning amaldagi narxlariga ko'paytirib topiladi va bu quyidagi formula yordamida hisoblash tavsiya etiladi:

$$PD = SM \times MB \quad (2)$$

bunda: PD – pul tushumi daromadi (so'mda); SM – sotilgan mahsulotlar, xizmatlar miqdori (tonna, sentner, kg); MB – sotilgan mahsulot va xizmatlarning narxlar, tariflari (so'mda).

O'simlik mahsulotlari yetishtirishga ixtisoslashgan faoliyat subyektlarining yalpi daromadi yoki yangidan yaratilgan qiymat summasini, quyidagi formula yordamida, yalpi mahsulot qiymatidan ishlatilgan asosiy vositalarning amortizatsiya summasini (S) ayirib hisoblanadi:

$$(C + V + M) - C = V + M \quad (3)$$

Demak, $V + M$ — bu fermer xo'jaligining yalpi daromadi hisoblanadi. Bunda: S – asosiy vositalarning amortizatsiyasi summasi (so'mda), V – ish haqi fondi (so'mda), M – qo'shimcha qiymat (so'mda).

Quyidagi formula yordamida esa o'simlik mahsulotlari yetishtirishga ixtisoslashgan iqtisodiy subyektlarning yalpi foydasi mahsulot sotish (xizmat ko'rsatish)dan pul tushumlaridan, sarflangan xarajatlarni chegirib hisoblanadi:

$$YF = SD - ST \quad (4)$$

bunda: YF – yalpi foyda, so'mda; SD – mahsulot (ish, xizmat)dan tushgan tushum, so'mda; ST – sarflangan ishlab chiqarish xarajatlari, so'mda.

Faoliyat sof foydasini yalpi foydadan davr xarajatlari, koʻzda tutilmagan xarajatlar, moliyaviy xarajatlar summasini chegirish orqali hisoblanadi:

$$SF = YF - (DX + MX + KX) \quad (5)$$

bunda: SF – sof foyda summasi; DX – davr xarajatlari, soʻmda; MX – moliyaviy xarajatlar summasi, soʻmda; KX – koʻzda tutilmagan holatlar uchun tasodifiy xarajatlar, soʻmda.

Fermer xoʻjaliklarining ishlab chiqarish jarayonining rentabellik (foydalilik) darajasini sof foyda summasini mahsulot tannarxi yoki ishlab chiqarish xarajatlari summasiga boʻlish va natijani 100 %ga koʻpaytirish orqali aniqlash mumkin:

$$RD = \frac{SF}{ST} * 100\% \quad (6)$$

bunda: RD – rentabellik (foydalilik) darajasi, foizda.

Fermer xoʻjaliklarida mahsulot yetishtirishda sarflangan barcha xarajatlarning iqtisodiy samaradorligi quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$$JV = \frac{SF}{JX}, \quad (7)$$

bunda: JX –fermer xoʻjaligining bir yildagi jami xarajatlari, soʻmda.

Fermer xoʻjaligining faoliyat umumiy iqtisodiy samaradorligi ishlab chiqarishda qatnashadigan yerlarning qishloq xoʻjaligi yerlari qiymatini aniqlash boʻyicha ishlab chiqilgan uslubiy qoʻllanma yordamida aniqlangan qiymati boʻyicha hamda asosiy vositalarning toʻla qiymatlarini hisobga olgan holda rentabellik meʼyori hisoblanadi:

$$RD = \frac{SF}{AiF+(AsF*Ek)+EK} * 100\% \quad (8)$$

bunda: RD – rentabellik meʼyori, foizda; AiF – aylanma fondlarning oʻrtacha yillik qiymati, soʻmda; AsF – asosiy fondlarning oʻrtacha yillik qiymati, soʻmda; Yek – asosiy fondlarning iqtisodiy samaradorlik koeffitsiyenti (0,12); YEK – yerning qiymati, soʻmda.

Ushbu koʻrsatkich yordamida oʻsimlikchilikka ixtisoslashgan fermer xoʻjaligining ixtiyoridagi barcha ishlab chiqarish resurslaridan iqtisodiy jihatdan samarali foydalanganlik darajasi aniqlanadi.

Oʻsimlikchilikka ixtisoslashgan fermer xoʻjaligining iqtisodiy samaradorlik darajasiga bir qancha omillar taʼsir etadi. Sohaning foyda summasi hamda rentabelligi ortishiga asosiy mahsulotlarning ishlab chiqarib sotishi natijasida erishilgan yutuqlar katta taʼsir koʻrsatmoqda.

Oʻsimlikchilikka ixtisoslashgan fermer xoʻjaliklarining bugungi kunda raqobatbardosh faoliyat yuritishlarini taʼminlash uchun:

fermer xoʻjaliklarining ishlab chiqarish va tashkiliy-iqtisodiy faoliyatini baholovchi samaradorlik koʻrsatkichlarini tahlil qilib borish asosida tegishli chora-tadbirlar ishlab chiqish va joriy qilish;

fermer xoʻjaliklarining iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirishda qishloq xoʻjaligining oʻziga xos xususiyatlari, yaʼni, biologik jarayon va tabiiy-iqlim, shuningdek demografik sharoitlariga asosiy omil sifatida qarab, ularni ixtisoslashtirish va yiriklashtirish, islohotlarning keyingi bosqichlarida esa kooperatsiya subyektlariga jalb qilish tadbirlarini amaliyotga kiritish istiqbolli va samarali yoʻnalishlar sifatidan

hal etilishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagilarni inobatga olib, mamlakatimizda qishloq xo‘jaligi tarmog‘i subyektlarini faoliyatini yanada takomillashtirish va rentabelligini oshirish borasida quyidagilar taklif sifatida ishlab chiqildi:

mazkur tarmoq bo‘yicha barcha ma‘lumotlar hisobini yuritish uslubiyotini quyidagi asosiy vazifalarini amalga oshirish orqali takomillashtirish zarur: tarmoq faoliyati ustidan yoppasiga, tanlanma, anketa orqali, monografik kuzatishlarni amalga oshirish loyihasini ishlab chiqish;

yurtimizda ushbu tarmoqda ishlab chiqarilayotgan mahsulot hajmini asosiy ko‘rsatkichlari bo‘yicha turli iqtisodiy usullarda (iqtisodiy indekslar, korrelyatsion-regression tahlil va boshqalar) qiyosiy tahlil qilish;

faoliyat ko‘rsatkichlarini vaqtli qatorlarda modellashtirish va ularni o‘rta muddatli prognoz qilish lozim bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktyabr PF-5853-sonli “O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-4567334>

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60 sonli “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-3107036>

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 28-martdagi PF-5388-sonli «O‘zbekiston Respublikasida o‘simlikchilikni jadal rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-3604601>

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 6-noyabrdagi PQ-3377-sonli «O‘simlik mahsulotlari, uzum, poliz, dukkakli ekinlar, shuningdek, quritilgan sabzavot va mevalarni mahalliy eksport qiluvchilarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi Qarori <https://lex.uz/docs/-3403512>

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-iyuldagi PQ-3824-sonli “Fermer xo‘jaliklarida hisob tizimini tubdan yaxshilash va ularga bank xizmatlari ko‘rsatishni takomillashtirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori <https://lex.uz/docs/-3804063?ONDATE=01.01.2024>

7. Abdullayev Yo.A. Statistika nazariyasi. Darslik. – T.: O‘qituvchi, 2003. – 214 b;

8. Soatov N.M. Statistika: oliy o‘quv yurtlari uchun darslik. – T.: Ibn Sino, 2003. – 744 b.

9. Шадиев Т.Ш. Экономические модели развития сельского хозяйства. – Т.: Фан, 1986. – 168 с.

10. Пармакли Д.М. Экономика сельского хозяйства: учебное пособие для студентов высших учебных заведений // Д.М.Пармакли, А.Е.Шамин, Н.Коваленко / – Княгинино: НГИЭУ, 2015. – 245 с.

11. Сомов В.Л. Экономико-статистический анализ развития сельского хозяйства Саратовской области.// Вопросы статистики, 2019,Т.26, № 6. – С. 47-54.

12. Чаянов.А.В. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации. –Москва,1927. – 357 с.

13. Jumayev Q.X. Qishloq xo‘jalik mahsulotlarini yetishtirishning iqtisodiy-statistik tahlili //O‘zbekiston statistika axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2021-yil 4-son.

14. Berdiqulov Q.G‘.Qishloq xo‘jaligida amalga oshirilayotgan tarkibiy o‘zgarishni statistik tahlili //O‘zbekiston statistik axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2021-yil, 1-son.

15. Колесникова Т.Г., Наумова Т.М., Смоленникова Л.В - Производительность труда – как фактор устойчивого развития сельскохозяйственных предприятий // Сельское хозяйство. – Москва, 2021. – №4,36-49 с.

16. Mirziyoyev Sh.M. Oliy Majlisga Murojaatnoma // Xalq so‘zi, 2017-yil 23-dekabr.

17. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yil 24-avgustdagi 275-sonli “Iqtisodiy faoliyat turlarini tasniflashning xalqaro tizimiga o‘tish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi Qarori <https://lex.uz/en/docs/-3019918>

18. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-iyuldagi PQ-3165-son “O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori <https://lex.uz/docs/-3297204>

19. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son “2017–2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi” to‘g‘risidagi Farmoni <https://lex.uz/docs/-3107036>

20. Mirziyoyev Sh.M. Oliy Majlisga Murojaatnoma // Xalq so‘zi, 2017-yil 23-dekabr.

21. Utanov B. Ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklari faoliyatini samaradorligini ifodalovchi integral ko‘rsatkichlar //O‘zbekiston statistika axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2019-yil 1-son.

22. Umurzoqov O‘.P. va boshqalar. Fermer xo‘jaligi iqtisodiyoti. T.: IQTISOD-MOLIYA, 2008.-87-89 b.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:	Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri:	Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri:	Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih:	Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar:	Sadikov Shoxrux Shuxratovich Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, dekabr, 12-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГОСТ 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlararo standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**